

Jan Gwalbert Pawlikowski

Nieznany rękopis Słowackiego

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 6/1/4, 246-249

1907

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Nieznany rękopis Słowackiego.

W posiadaniu pani Maryli Wacławowej Wolskiej we Lwowie znajduje się urywek rękopisu Słowackiego, który poniżej po raz pierwszy za pozwoleniem właścicielki publikuję. Rękopis stanowi arkusik (4 strony) listowego papieru, 194/123 mm. Na składzie arkusika ślady przeszywania, jakby wyrwany był z zeszytu. Pismo drobne, na ogół wyraźne; nieznaczające przekreślenia w trzech miejscach, raz przekreślona cała linia.

Autentyczność rękopisu stwierdzają: 1. nieomyłne cechy wewnętrzne, — 2. charakter pisma, — 3. na końcu arkusika dopisek: „Autograf Juliusza Słowackiego otrzymałem od pana Antoniego Małeckiego profesora uniwersytetu. Kołaczkowski“.

Cechy wewnętrzne rękopisu wskazują z całą pewnością na jego powstanie w mistycznej epoce twórczości poety, i to po „Genezie z Ducha“. Powtarzają się tu niektóre zasadnicze myśli „Genezy“. Układ przypomina najwięcej „Raptularz“ („czerwony zeszyt“), rękopis Bibl. Ossol. l. inw. rps. 1792, nr. 2, — „ogłoszony“ (?), opisany z dołączeniem cytata (?), czy parafrazowany (?) przez Biegeleiseną p. t. „Pamiętnik Juliusza Słowackiego“ w warszawskiej „Bibliotece dzieł wyborowych“ 1901 r.

Dla poznania mistyki Słowackiego rękopis posiada znaczną wartość; może nie przynosi nic absolutnie nowego, ale niektóre myśli wypowiada dokładniej, rozwija je, przeto rozjaśnia. We względzie poetyckim jest tu kilka bardzo pięknych pomysłów. Przynosi też ważne przyczynki do znajomości lektury Słowackiego; potwierdza się przypuszczenie, że poeta czytał Platona po francusku; wspomnianym jest Bochwic; obszerny wypis z Nemesiusa (biskup z Emesa w Fenicji, żyjący około r. 400, przejęty ideami neoplatonickimi, obrońca Origenesowej koncepcji metempsychozy) wskazuje jedno przynajmniej źródło wpływów neoplatonickich na Słowackiego. Interesującym jest też wypis z Reida, reprezentanta „szkoły szkockiej“, z którą zapoznał się poeta zapewne przez Jana Śniadeckiego (zob. o Janie Śniadeckim Struwego „Wstęp do filozofii“).

Interpunkcja — jak zawsze u Słowackiego — niedbała, utrudnia niekiedy zrozumienie. Poprawiam ją tylko tam, gdzie właściwa intencja autora nie może ulegać żadnej wątpliwości.

J. G. Pawlikowski.

FILOZOFIJA

Piękność jest to wszystko co wyaniela Materją. — Podług Platona dobre (le bien)¹⁾ — piękność teraz była w niespokojnej dusz tęsknocie, stąd była tylko przedpiękność czyli pittoresque — mgła na której wiedza odmaluje piękność prawdę.

Być jestto uczucie tego że można nie być

Wielki człowiek jest ten który jak najwięcej przeszłości ma przytomnej w duchu i jak najwięcej przyszłości stworzonej duchem i już w sobie zrealizowanej... punkt terażniejszy jest niby ciałem motylowym tych dwoistych skrzydeł... psyche. Zupełnie więc przeciwnie niż Mickiewicz który z Garczyńskim filozofię gruntują na realności terażniejszości...

Podług nas ten sam duch jest w kamieniu w roślinie zwierzęciu — człow — podług Hegla ta sama idea czysta jest wszędzie w swoim innobycie.

Umysł — a priori — rozum.... (Kant wzięte przez umysł rzeczy przez rozum obrabiał — Bochwic wzięte z objawienia przez rozum także.

Duch ma twórczość względem ciała — poddaną osobistości Bożej tak że gdyby chciał tworzyć złe przemagające — zniszczyłby go Bóg osobistą wolą.

Najniższe duchy ludzkie są ojcami dla duchów zwierząt *Np* Arab konia wykształcający prawie już na ducha ludzkiego — dla duchów wyanielonych są takimi poeci... kapłani — nad temi są święci dający natchnienie — ci z Boga czerpią.

Duchy nie podnoszone przez objawienie mogłyby powrócić w Materję i nie byłyby nieśmiertelne — Nieśmiertelność więc jest łaską Bożą.

Pryncypjum Boże Miłość jest rodzące -- świat urodzony z niego jest nieśmiertelny miłośny i rodzący... (materya — z ducha).

Dopóki nie pojmiemy co to jest duch który ma za matkę objaw Boga Materję — a za Ojca Boga — dopóty nie pojmiemy świata... — Urodzony z Materyi i z Boga przez Miłość ma wyanielić miłością materją — ma nieśmiertelność Ojca.

Epoka nasza nie jest tak materyalną — duch Boży zda się przelatuje po ludziach — zagrał raz jak wichur we Francyi odśpiewała Polska — teraz znów się stała cisza — i gotowość do nowego entuzjazmu.

Celem naszym nie jest poznanie Boga tylko — ale otrzymanie Boga przez ducho-materją... a zatem czyn ducha.

Sokrates przed Chrystusem mógłby wielkim być powiedziawszy że jego Jazn jest nieśmiertelną — i twórczą — ale po Chrystusie

¹⁾ Tu ma być zapewne kropka. Przed słowem zaś „podług“ zapewne ma być tylko pauza. Małego p od dużego trudno odróżnić (słowo Platon n. p. ma takie samo p jak słowo „podług“).

Trentowski już nie powinien rozprawiać o tem czem jest Jaźń Jego¹⁾ ale czém być powinna.

Organizacja duchów których Związek stanowi naród — podobną jest niby roślinnej.... gałązki najwyższe wydają kwiat i owoc — to są duchy kończące misję (genijusze). Gałązki te przed wydaniem odcięte pomnażają siłę krzewu (duchy genialne które dla okoliczności nie mogą się rozwinąć) i później inne gałązki jakoby swoją i ich mocą obdarzone rodzą. (Andrè Chenier na rusztowaniu uderzający się w czoło.... i mówiący (jednak tu było coś wielkiego!) ²⁾ — może jest w Lamartinie) — Duch w powoju zrzeczność i ambicja. — Duch róży piękność dla piękności — Heglowa sztuka dla sztuki. — Wziąwszy całe królestwo roślinne obaczylibyśmy wszystkie wyroby ducha — kary i nagrody — Dopiero w zwierzętach sumnienie to jest idee które w człowieku są a pryoryczne — dobro i złe ³⁾ — sprawiedliwość — Człowieka ostatnim wyrobem Miłość Boża.

(ex Nemesii de Natura hominis libro.)

Thales enim princeps dicendi fuit animam semper moveri et per se moveri.

Pythagoras numerum asseruit se ipsum moventem

Plato substantiam quae sub intelligentiam cadat, per seque ad numerum harmoniae aptum moveatur.

Aristoteles entelechiam primam corporis naturalis instrumentis praediti, potestate viventis.

Dinarchus Harmoniam quatuor elementorum, non enim eam quae e vocibus existit; sed calidorum et frigidorum, humidiorum et siccorum quae in corpore sunt temperationem, harmoniae participem et concentum vult dicere.

Manichei unam esse putarunt, quae minutim in res singulas concidatur in seque rursus coeat.

— Potentiae animae atque virtutes longa exercitatione et successu temporum crescunt. Ipsa vero nec crescit nec decrescit, sed aut imparilitate membrorum aut humorum crassitudine et eorum corruptione praepedita vires suas exercere non potest.

Spiritus — ad Deum conversionem divinitate dotatum non ut in divinam substantiam migret, sed ut divinam illustrationem participet. (S. Joannes Damasc.) Libr: II cap: XII.

— Au moment de te livrer au sommeil, emporte avec toi dans ta mémoire, dans ta pensée un sujet où tu puisses paisiblement t'endormir, qui soit même l'agréable intention⁴⁾ de tes songes, qui à ton réveil te rende naturellement aux bonnes intentions d'hier: (Contemporain d St Bernard) Guill: Abb: epis

¹⁾ Stoi wyraźnie wielkie J, ale ma być zapewne małe, boć nie odnosi się to do Chrystusa.

²⁾ Tu stoi nawias wewnętrzny oczywiście zamiast cudzysłowu.

³⁾ czy „złó“?

⁴⁾ intention? słowo niewyraźne.

TABLICA SZKOŁY SZKOCKIEJ REID. ¹⁾

Władze umysłowe

1. Percepcya czyli (przyjęcie inteligencyą)
2. Sumnienie — czyli wiedza *conscientia*
3. Pamięć
4. Concepcya, czyli pojęcie
5. Apprehensya
6. Abstrakcya
7. Sąd
8. Rozumowanie
9. Smak

Władze działające (actives) czyli pryncypia działalności

1. Pryncypia mechaniczne	instynkta { pokarmu
oddechu (1.) Tu odnosi Naśladowni-
ruchu [ctwo i Wiarę.	
	i przyzwyczajenia { mowa
(habitudes) { wymowa
które są nabyte	
2. Prync. zwierzęce	1. Apetyty które przyjemnemi są w <i>causie</i> ... i wracają	
	2. żądze { żądza władzy
chęć sza-
[cunku
żądza umie-
[jętności	Miłość rodzinna, rodzicielska
Wdzięczność za dobrodziej-
Litość ulitowanie się [stwa
	3. affekcye { affekcye [dobro
[w zamiarze	Szacunek — Mądrości
Przyjaźń Dobroci
Miłość Uwielbienia
Dobro publiczne Nabożności
	affekcye { emulucya
[złe w za- nienawiść { dla obrony
[miarze [złość { zemsty	
3. Prync. racjonalne	{ interes dobrze zrozumiany
{ I uczucie obowiązku	

Z niewydanych pism S. Goszczyńskiego.

Rękopis Memoryału o młodej Emigracyi stanowi własność prof. Wacława Gasztowtta w Paryżu, a wkrótce zostanie ofiarowany do archiwum Muzeum narodowego polskiego w Rapperswilu.

¹⁾ Ze względów typograficznych rozkład formalny tej tablicy podaje nieco odmiennie; w oryginale napisana jest na poprzek strony a podziały występują więcej w układzie poziomym.